

5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABININ ETKİNLİK TASARLAMA İLKELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kadir KAPLAN*

Öz

Program doğrultusunda belirlenen amaçlara ulaşmadaki etkili araçlardan biri etkinliklerdir. Etkinliğin niteliği belirlenen amaca ulaşmada oldukça önemlidir. Bu sebeple nitelikli etkinlikler hazırlamak adına bazı ilkelerin belirlenmesi ve etkinlik hazırlamada bu ilkelere uyulması gerekmektedir. Çalışmada 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin etkinlik tasarlama ilkelerine uygunluğunu belirlemek amaçlanmıştır ve ders kitabındaki etkinlikler, etkinlik tasarlama ilkeleri dikkate alınarak analiz edilmiştir. Çalışmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Betimsel içerik analizinin yapıldığı çalışmada etkinlikler Özmantar ve Bingölbali tarafından belirlenen etkinlik tasarlama ilkelerine göre incelenmiştir. Etkinliklerin analizinde ders kitabındaki etkinliklerin tamamı alan uzmanlarınca “amaç, hedef kitlenin ön bilgileri, kapsayıcılık, kullanılan materyal uygunluğu, öğretmen ve öğrenci rolü, ölçme değerlendirme, sınıf organizasyonu, zaman kullanımı” açısından incelenmiştir; etkinliklerin ilkelere uyumu tespit edilip yorumlanmıştır. Etkinliklerin büyük bir kısmının pekiştirmeye yönelik olduğu; kullanılan materyalin uygunluğu, kapsayıcılık, öğrenci rolü, noktada beklentileri karşıladığı; sınıf organizasyonu, öğrenci ön bilgilerini dikkate alma, öğretmen rolü, ölçme ve değerlendirme ve zaman kullanımı noktasında yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Etkinlik, etkinlik tasarlama ilkeleri, Türkçe ders kitabı.

EXAMINATION OF THE 5TH GRADE TURKISH TEXTBOOK IN TERMS OF ACTIVITY DESIGN

PRINCIPLES

Abstract

One of the practical tools in achieving the goals determined in line with the program is activities. The quality of the activity is very important in achieving the determined goal. For this reason, it's necessary to determine some principles to prepare quality events and comply with them. The studied to determine the compliance of the activities in the 5th grade Turkish textbook with the principles of activity design, and the activities in the textbook were analyzed considering the principles of an activity design. Document analysis, one of the qualitative research designs, was used in the study. In the study in which descriptive content analysis was made, the activities were examined according to the activity design principles determined by Özmantar and Bingölbali. In the analysis of the activities, all of the activities in the textbook were examined by field experts in terms of "purpose, preliminary information of the target audience, inclusivity, suitability of the materials used, role of teacher and student, assessment and evaluation, classroom organization, use of time"; The compliance of the activities with the principles was determined and interpreted. Most of the activities are aimed at reinforcement; the material used meets the expectations in terms of relevance, inclusiveness, and student role; It has been concluded that the classroom organization is insufficient in terms of taking into account the student's prior knowledge, the role of the teacher, measurement and evaluation, and the use of time.

Keywords: Activity, principles of activity design, Turkish textbook.

1. GİRİŞ

Eğitim öğretim faaliyetleri kapsamında en yaygın materyallerden biri durumunda olan ders kitapları, öğretim programlarıyla ilişkilendirilerek hazırlanmaktadır. Eğitim öğretim faaliyetlerinin planlı ve programlı bir şekilde yürütülmesinde etkili rol oynayan ders kitabı; öğretim programında ortaya konan hedef, içerik, öğrenme süreci detayları, ölçme değerlendirme boyutları

dikkate alınarak hazırlanan materyaldir (Demirel ve Kiroğlu, 2021). Bireylerin öğretim programı çerçevesinde belirlenen amaçlara ulaşmasında rolü olan ders kitapları, yaygınlığı ve erişim kolaylığı noktasında dikkat çekmektedir. Ders kitabı, öğretim programının uygulama ayağında öğretmenin en önemli yardımcısı durumundadır çünkü ders kitapları; öğretim programında ortaya konan hedef, yöntem, kural ve stratejilerin uygulamaya dönüşmüş halidir. Ders kitapları, ders işlenişinde öğretmenlere yol gösterdiği gibi öğrencilere de neleri öğrenip öğrenmediklerine dair kılavuzluk etmektedir.

Ders kitaplarının bu özellikleri doğrultusunda ders kitaplarında bulunması gereken bazı özellikler olduğu belirtilmektedir. Ders kitapları; öğretim programıyla uyumlu olduğu gibi görsel tasarım, fizikî yapı, içerik, dil ve anlatım özellikleri yönüyle de programda sınırları çizilmiş niteliklere uygun olmalıdır (Taş, 2007).

Sınıf içi uygulamalara kılavuzluk eden ders kitaplarında ilgili ders kapsamında hedeflenen bilgi ve becerileri aktarabilmek amacıyla hazırlanmış metinler, etkinlikler vb. bulunmaktadır. Etkinlikler, amaç doğrultusunda planlanmış aktivitelerin genel adıdır. Bireylerin öğrenmelerine katkı sağlayan, seviyeye uygun eğitsel aktivitelerdir. Etkinliklerin verimli ve etkili olabilmesi ve hedeflenen amaçlara ulaşabilmesi için farklı değişkenler açısından nitelikli olması elzemdir. Güneş (2011)'e göre hazırlanan öğrenme etkinlikleri oluşturulurken öğrencilerin koşulları ve öğrenme ortamının sınırlılıkları dikkate alınmalı; etkinliğin içeriği hazırlanırken hangi zihinsel veya temel beceriyi geliştireceği planlanmalıdır. Çubukçu (2010) da öğrenme ortamında kullanılacak etkinliklerin gerçekçi materyallerden oluşması, etkin öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olup bilişsel becerilerin kullanımına imkân vermesini sağlayacak özellikler taşıması gerektiğini belirtmektedir. Ders kitabında yer alan etkinlikler; öğretim programlarıyla bağlantılı olmalı, dersin genel ve özel amaçlarına uygun

olması gerektiği gibi “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” ne de uygun olmalıdır. Bingölbali ve Özmantar (2009) etkinlikler hazırlanırken etkinliğin amacı, etkinlik sırasındaki sınıf yönetimi, etkinliğin birden farklı başlangıcının bulunması, öğretmen ve öğrenci rolleri, öğrencilerin ön bilgileri gibi dikkat edilmesi gereken prensipler olduğunu belirtmektedir fakat alanyazında yapılan çalışmalar irdelendiğinde etkinliklerde öğrencilerin ilgi alanlarının ve ihtiyaçlarının dikkate alınmadığı, hedef kitleye uygun içerik ve üslup özelliklerinin kullanılmadığı görülmektedir. Bu aşamada etkinlik geliştirme sürecinin detayları ve bu süreçte dikkat edilmesi gereken noktalar önem arz etmektedir. Etkinlik süreci; temel olarak planlama, uygulama ve değerlendirme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmektedir.

Planlama, etkinlik sürecinin en önemli alt bileşenidir. Etkinliğin etkisini artırmakta ya da etkinliğin verimini olumsuz olarak etkilemektedir. Planlama sürecinde öncelikle etkinliğin amacı belirlenmektedir çünkü öğrenme etkinlikleri bir amaç dâhilinde hazırlanmaktadır. Formal eğitimde öğretim programlarından hareketle etkinliklerin amacı tespit edilmektedir. Planlama sürecinde ayrıca etkinliğin hedef kitlesi belirlenmekte ve hedef kitlenin yaş, sınıf kademesi, ihtiyaç, ilgi ve beklentileri doğrultusunda öğrenme etkinlikleri hazırlanmaktadır. Ayrıca etkinlikler planlanırken etkinliğin yeni bir bilgi ya da beceriyi kazandırma, ilgi uyandırıp farkındalık oluşturma, önceki öğrenmeleri harekete geçirme amaçlarından hangisine dönük olduğu belirlenmelidir. Etkinliklerin tasarlanma aşamasında etkinliklerin hedef kitlenin sahip olduğu farklı zekâ alanlarından hareketle farklı öğrenme stillerine hitap edecek nitelikte olmasına dikkat edilmelidir. Bu sebeple etkinlikler oluşturulurken hedef kitlenin özellikleri bilinmelidir. Hedef kitlenin özellikleri göz ardı edildiğinde etkinlikler, uygulanabilir olmaktan çıkmakta ve etkinlik gerçekçi olmaktan uzaklaşmaktadır.

Öğrenme etkinliklerinin planlanmasında etkinliğin süresi de planlanmalıdır. Etkinliğin ne kadar sürede gerçekleşeceği, hedef kitlenin ve etkinliklerin özelliklerine göre gerçekçi bir şekilde belirlenmelidir. Etkinlik için gereğinden fazla süre tanınması ya da yetersiz bir süre verilmesi etkinliğin amacına ulaşmasına engel olmaktadır.

Etkinliklerin planlanmasında etkinliğin içeriği ve yöntemi de gündeme gelmektedir. Öğrenme etkinlikleri hazırlanırken öğretmenlerin ya da ders kitabı yazarlarının içerikle ilgili literatüre hâkim olması gerekmektedir. Bu aşamada etkinliğin yapılacağı öğrenme ortamı ile ilgili herhangi bir düzenleme gerekiyorsa bu düzenlemeye dair detaylar planlanmalı ve etkinliğe dair yönergede belirtilmelidir.

Planlama sürecinin doğru ve etkili bir biçimde yürütülmesi, etkinliğin verimini artırmakta ve hedeflenen kazanımların aktarımını kolaylaştırmaktadır. Bilgi ve becerinin kalıcılığına doğrudan etki etmektedir. Birbirinin tekrarı niteliğindeki etkinlikler, hedef kitlenin ilgi ve motivasyonunu olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerin etkinliklere karşı dikkatlerini koruyabilmeleri için kazanımları pekiştirmek amacı dışında gereksiz etkinlik tekrarından kaçınılmalıdır. Hedeflenen bilgi ve becerilerin aktarılabilmesi için planlama sürecinde etkinliğin sırası da önem arz etmektedir. Etkinliğin niteliğine göre pekiştirme, ön bilgileri harekete geçirme vb. nitelikler doğrultusunda etkinliğin uygulama sırası belirlenmelidir. Etkinlik kapsamında kullanılması düşünülen materyaller, planlama sürecinde mutlaka değerlendirilmelidir. Etkinliğin hazırlayıcısı durumundaki bireyler, planlama kapsamında kullanılacak materyalleri de gözden geçirmelidir. Bilgi ve beceri kazandırmada etkin bir rolü olmayacaksa etkinlikte gereksiz materyal kullanımından kaçınılmalıdır. Bu tür gereksiz materyallerin maddi bir külfet olacağı unutulmamalıdır.

Planlama sürecinde etkinlik hazırlayanlar tarafından dikkate alınması gereken bir nokta da etkinliğin dilidir. Öğrenme etkinliklerinde kullanılan dilin hedef kitle tarafından anlaşılabilirliği, son derece önemlidir. Bu sebeple hazırlanan etkinliklerde dilin sade ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Öyle ki zaman zaman etkinlik yönergeleri hedef kitle tarafından anlaşılammamaktadır. Bu durumun yaşanmaması adına planlama sürecinde hazırlanan etkinlik taslağı hedef kitle ile benzer özellikler taşıyan başka bir gruba uygulanmalı ve bireylerden etkinliklerle ilgili görüşlerini ifade etmeleri istenmelidir. Dönütler doğrultusunda etkinliklere son şekli verilmelidir.

Etkinliğin dili gibi etkinlikteki roller de açık ve anlaşılır olmalıdır. Bu nedenle etkinliklerde yönergeler aşama aşama mantık hatasından uzak net bir biçimde sunulmalıdır. Gerekirse etkinliğin her bir aşaması ayrı ayrı detaylandırılıp anlaşılır hale getirilmelidir.

Etkinlik geliştirme sürecinde planlamanın ardından uygulama safhasına geçilmektedir. Bu aşamada etkinliğin hedef kitle tarafından öğrenme ortamında uygulaması yapılmaktadır. Etkinliğin amacına ulaşabilmesi için gerçekçi ve uygulanabilir olması büyük önem arz etmektedir. Bu aşamada planlama sürecinde yapılan tasarıma sadık kalınmalı, planlama süreci ile uygulama sırasındaki uyuma bakılmalıdır. Uygulama sırasında zaman kontrolü yapılarak etkinliğin tamamlanma süreci teyit edilmelidir. Bu safhada etkinliğin amacı ve içeriğı doğrultusunda öğrenme ortamındaki gerekli düzenlemelerin durumu da değerlendirilmelidir. Öğrenme etkinliklerinde sınıf içi düzenlemeler, önem kazanmaktadır. Bu aşamada etkinliklerin öncelik ve sonralığı da kontrol edilmelidir. Etkinliğin verimi için etkinliğin uygulama sırası da oldukça önemlidir. Uygulama sıralamasındaki küçük bir yanlışlık etkinliğin bütünü olumsuz etkileyerek etkinliğin amacına ulaşmasına engel olabilmektedir. Son olarak uygulama aşamasında etkinliğin amacına (yeni öğrenmeler için hedef kitleyi

güdüleme, pekiştirme, farkındalık oluşturma vb.) ulaşıp ulaşamama durumu kontrol edilmelidir.

Etkinlik oluşturma aşamalarından sonuncusu değerlendirmedir. Bu aşama ile etkinlik süreci tamamlanmaktadır. Diğer aşamalar da olduğu gibi değerlendirme aşaması da etkinlik oluşturma sürecinde oldukça önem arz etmektedir. Etkinliği oluştururken belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşmadığının tespiti bu aşamada yapılabilmektedir. Verilmek istenen beceri, bilgi, değer ve tutumun ne derece kazandırılabilirdiği belirlenmektedir. Bu tespit hem öğretici hem de etkinliği oluşturanlar için önemli bir dönüttür. Bu dönütler, daha sonra oluşturulması planlanan etkinlikler için kılavuz niteliğindedir.

Etkinlik oluşturma aşamalarında dikkate alınması gereken birtakım ilke ve esaslar bulunmaktadır. Söz konusu ilke ve esaslar hazırlanan etkinliklerin niteliğine doğrudan katkı sağlamaktadır. Alanyazın taramasında etkinliklerin niteliğine katkı sağlamak amacıyla etkinlik tasarlama ilkelerine dair kriterlerin ortaya konduğu pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda araştırmacılar, etkinlik tasarımında hangi öğelerin önemli rol oynadığı üzerinde durmuştur.

Ainley vd. (2006) matematik öğrenimi ve öğretimi özelindeki çalışmalarında etkinlik tasarlama ilkesi olarak amaç ve uygulanabilirlik ilkesini ortaya koymuştur. J.Stylianides ve J.Stylianides (2008) sınıf içi etkinlikler üzerine yaptıkları çalışmada etkinlik tasarlama ilkesi olarak içeriği vurgulamıştır. Baturo vd. (2007) matematik alanı için hazırlanan etkinlik tasarımlarında ilke olarak bilişsel çatışmayı benimsemiştir. Kerpiç ve Bozkurt (2011) ise matematik ders kitabını değerlendirdikleri çalışmada etkinlik tasarlama ilkesi olarak amaç, öğrencilerin ön bilgileri, materyallerin uygunluğu, öğrenci rolleri, ölçme ve değerlendirme belirlemiştir. Özmantar ve Bingölbali (2009) amaç, sınıf yönetimi, birden fazla başlangıç noktasına sahip olma, kullanılacak materyaller, öğretmen

ve öğrenci rolleri, öğrenci ön bilgileri, öğrenci zorluk ve yanılırları ve ölçme değerlendirme olarak etkinlik tasarlama ilkelerini ortaya koymaktadır.

Alanyazında ortaya konan etkinlik tasarım ilkelerinden amaç ilkesi, etkinlikler belirlenen amaçlar doğrultusunda şekillendiği için etkinlik tasarımında önemsenmesi gereken en önemli ilkelerdendir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılan öğrenme etkinlikleri gizli ya da açık farklı amaçlar için tasarlanmaktadır. Etkinliklerin tasarlanma amacına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Etkinlikler; pekiştirme ve değerlendirme amacıyla (Göçer, 2014); yeni bir kazanım, becerileri pekiştirmek, farkındalık oluşturmak, karşılaşılan zorlukları ortadan kaldırmak amacıyla (Özmantar ve Bingölbali, 2009); öğrencileri motive etmek, aktif öğrenmeyi desteklemek, zihinsel ve sosyal becerileri geliştirmek amacıyla (Güneş, 2017) geliştirilmektedir. Öğrenme etkinliklerinin planlandığı şekliyle gerçekleşmesi, hazırlayıcısı tarafından belirlenen amacına ulaşabilmesi için uygulama süreci de yapılandırılmalıdır. Bu süreçte öğretmenler ya da etkinliği tasarlayan bireyler, sınıf yönetimi noktasında gerekli planlama ve düzenlemeyi yapmalıdır. Etkinliğin amacına ulaşabilmesi için etkinlik uygulanırken öğrenmenin gerçekleştiği çevrede hedef kitle için gerekli olanaklar sağlanmalı, öğrenme ortamı düzenlenmeli ve ortamının kuralları oluşturulmalıdır. Sürecin nasıl yönetileceği değerlendirilmeli, gözden geçirilmelidir. Etkisiz bir sınıf yönetimi öğrenme ortamında kontrolün kaybolmasına neden olmakta ve etkinliğin amacına ulaşmasına engel oluşturmaktadır. Sınıf yönetimi zaman kullanımı ve sınıf organizasyonu boyutunda değerlendirilmektedir (Kerpiç ve Bozkurt, 2011).

Zaman kullanımı, sınıf yönetiminde dikkate alınması gereken ilkelerdendir. Elbette etkinliğin uygulama süreci bireyler özelinde veya gruplar arasında farklılık gösterebilir. Buna rağmen etkinliği tasarlayan bireyler, planlama sürecinde etkinlik süresini de sürece dahil etmeli; bu anlamda öğretmenlere

etkinliğin uygulama süresine dair tavsiyeler vermeli, etkinliğin önceliklerini dile getirmelidir. Taş (2010), sürecin zaman olarak planlamasında öncelikle etkinlik için ayrılması gereken toplam sürenin hesaplanması gerektiğini belirtir. Ardından toplam sürenin varsa etkinliğin aşamalarına dağıtılması tavsiye edilmektedir. Etkinliğin uygulayıcısı durumundaki öğretici, etkinliğin amacına ulaşabilmesi için etkinlik öncesinde verilen zaman planlamasına riayet etmelidir. Etkinliği tasarlayan tarafından herhangi bir zaman planlaması yapılmadıysa kendisi hedef kitlenenin özelliklerini dikkate alarak etkinlik özelinde zaman planlamasını ders öncesi yapmalıdır hatta olası planlama dışı durumlar için alternatif zaman planlaması yapmalıdır.

Sınıf yönetimi ilkesinin bir diğer bileşeni de sınıf organizasyonudur. Etkinlik tasarım ilkesi açısından sınıf organizasyonu büyük önem arz etmektedir. Etkinliğin amaç noktasında başarılı olabilmesi için hedef kitleye uygun bir ortam hazırlanmalıdır. Söz konusu hazırlık, etkinliğin amacına ulaşmasını sağladığı gibi hedef kitlenin eğitim öğretim faaliyetlerine etkin katılımını da katkı sağlayacaktır. Etkinlikler süresince öğretmenler, hedef kitlenin nasıl organize olup çalışmaları sürdüreceğini belirlemelidir (Özmantar ve Bingölbali, 2009).

Hedef kitlenin konu ile ilgili ön bilgilerinin dikkate alınması, etkinlik tasarımının bir başka ilkesidir. Bazı etkinlikler, kendi özelinde birtakım ön bilgilere sahip olmayı gerektirebilir. Etkinliğin geliştirilmesinde söz konusu bilgilerin dikkate alınmaması, etkinlik sürecini olumsuz yönde etkileyecektir. Etkinlik sırasında öğretmenler, bu durumu dikkate alarak planlama yapmalı; etkinlik hazırlayıcısının hedef kitlenin ön bilgilerini harekete geçirmeye yönelik yönlendirmelerini göz ardı etmemelidir. Hedef kitlenin ön bilgilerini harekete geçirerek yeni bilgiler ile önceki bilgilerin ilişkilendirilmesini sağlamalıdır. Hedef kitle; içerik, araç gereç bilgisi gibi ön bilgilerden yoksun olduğunda hem öğrenciler hem de etkinlik süreci olumsuz etkilenebilmektedir.

Etkinlik geliştirilirken birden fazla başlangıç noktasının olması hedef kitlenin etkinliğe katılımını artıracaktır. Birden fazla başlangıç noktasının varlığı, hedef kitlenin bireysel farklılıklarını dikkate alınmasının bir yansımasıdır. Birden fazla başlangıç noktasının varlığı, etkinlikte hedeflenen amaca ulaşmayı kolaylaştırmaktadır. Aksi durum, hedef kitlede motivasyon kaybına neden olmaktadır. Kapsayıcılık ise etkinliğin hedef kitlenin tamamına yönelik olmasıdır. Kerpiç ve Bozkurt (2011), etkinliğin sadece akademik başarıyı yüksek öğrencilere yönelik olmasının kapsayıcılık ilkesi açısından uygun olmayacağını ifade etmektedir. Öğrenme etkinlikleri hazırlanırken akademik olarak her seviyeden öğrenci olduğu unutulmamalıdır. Sadece belirli bir düzeydeki öğrencilere hitap eden etkinliğin amacına ulaşabilmesi mümkün olmayacaktır. Bu sebeple hem etkinliği tasarlayan bireyler hem de etkinliğin uygulayıcısı durumundaki öğretmenler, etkinliğin hedef kitlenin tamamına yönelik olmasına özen göstermelidir.

Bazı etkinlikler özelinde bazı materyaller kullanılması gerekebilmektedir. Planlama ve uygulama sürecine söz konusu materyaller de dahil edilmelidir. Etkinlikte kullanılacak materyallerle ilgili olarak kullanılması planlanan materyaller öğretim faaliyetlerini destekleyerek öğrenmeyi kolaylaştırması; hedef kitlenin yaşayabileceği olası zorlukları ortadan kaldırması istenmektedir (Özmantar ve Bingölbali, 2009; Kerpiç ve Bozkurt, 2011). Etkinlik geliştirilirken etkinliğin amacından uzak materyaller, kullanılmış olmak için kullanılmamalıdır. Bunun yerine etkinlik planlanırken kullanılması düşünülen materyalin etkinlik için etkisi, etkinliğin amacına ulaşmasındaki rolü iyi tespit edilmelidir.

Etkinlikler uygulanırken süreç içinde zaman zaman öğretici bazen de hedef kitleye düşen bazı sorumluluklar düşmektedir. Söz konusu sorumlulukların etkinliğin planlanması sırasında çerçevesi çizilmelidir. Özmantar ve Bingölbali (2009); yönerge anlaşılabilirliği, materyal kullanımı, öğrenci organizasyonu, ölçme

ve değerlendirmeyi öğretmen rolü olarak değerlendirirken etkinliğin yönergesini ise öğrenci rolü olarak görmektedir. Rollerin varlığı, etkinliklerin amaca ulaşmasını doğrudan desteklemektedir.

Hedef kitlede etkinliğin içeriği ile ilgili var olan yetersizlik ya da yanlış etkinliğin amacına ulaşmasında engel oluşturmaktadır. Uygulama sürecinde hedef kitlenin herhangi bir zorluk ya da yanlış yaşamaması için etkinlikte anlaşılır yönergelere yer verilmeli, hedef kitlenin ön bilgileri harekete geçirilmeli, zaman ve materyal kullanımına özen gösterilmelidir (Özmantar ve Bingölbali, 2009). Hazırlanan etkinliklerin hedef kitle tarafından ilgi görmesi için uygulama sırasında ortaya çıkması muhtemel zorluklar düşünülmeli ve bu doğrultuda gerekli tedbirler alınmalıdır. Aksi takdirde büyük bir özveri ile hazırlanan etkinlikler amacına ulaşmayabilir. Etkinlik hedef kitle tarafından beğenilmeyip sıkıcı olarak değerlendirilebilir.

Ölçme ve değerlendirmeden yoksun bir eğitim öğretim faaliyetinin varlığını kabul edebilmek oldukça güçtür. Öğrenme etkinliklerinin hedeflediği amaçlara ulaşip ulaşmadığını tespit edebilmek için uygulama sonrası ortaya konan ürünlerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Etkinlik geliştirme sürecinde ölçme ve değerlendirmeye yönelik araçların kullanımı, ölçme araçlarının etkinliğe ve hedef kitlenin özelliklerine uygunluğunun saptanması, söz konusu araçların sınırlılıklarının bilinmesi etkinliğin amacına ulaşmasında dikkate alınmalıdır (Alıcı, 2011; Özmantar ve Bingölbali, 2009). Etkinliğin uygulama sürecinde hedef kitlenin performansı sık sık gözlemlenmeli, ihtiyaç halinde öğretici tarafından gerekli müdahale yapılmalıdır.

Etkinlik geliştirme sürecinde dikkate alınması gereken tasarım ilkelerinden sonuncusu esnekliktir. Her eğitim öğretim faaliyeti sırasında beklenilmeyen durumlar meydana gelebilmektedir. Bu durumun kaynağı; öğretici, hedef kitle, materyal olabileceği gibi bazen geliştirilen etkinlik de olabilmektedir.

Hazırlayıcısı tarafından sürecin başından sonuna başarılı bir şekilde tasarlanan etkinliklerde dahi beklenmeyen durum ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle etkinliği tasarlayan bireyler, ortaya çıkabilecek sorunlara karşı öğrencileri yönlendirmelidir. Öğreticiler de ortaya çıkabilecek sorunlara karşı hazırlıklı olmalıdır. Uygulama sırasında etkinlikle ilgili birtakım düzenlemelere gidebilmelidir.

Araştırmanın amacı, öğrenmeyi yapılandırıp geliştirmek, öğrenmeye rehberlik etmek ve ölçme değerlendirmeye katkı sağlamak (Erkılıç ve Can, 2018) için hazırlanan Türkçe dersi 5.sınıf ders kitabında yer alan etkinlikleri içerik ve nitelik olarak değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda “Anittepe Yayıncılık tarafından hazırlanan Türkçe 5.sınıf ders kitabındaki etkinliklerin etkinlik tasarlama ilkelerine uygunluğu hangi düzeydedir?” sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır. Araştırmada bu problem cümlesinden hareketle oluşturulan iki alt probleme cevap aranmıştır. Bu alt problemler şunlardır:

1. Anittepe Yayıncılık tarafından hazırlanan Türkçe 5.sınıf ders kitabında yer alan etkinliklerin amaç bakımından dağılımı nasıldır?
2. Anittepe Yayıncılık tarafından hazırlanan Türkçe 5.sınıf ders kitabında yer alan etkinlikler etkinlik tasarlama ilkelerine uygun mudur?

2. YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi tercih edilmiştir. Kırıl (2020), doküman incelemesini basılı ya da elektronik materyallerin tamamının sistemli bir biçimde değerlendirilmesi esasına dayalı bir yöntem olarak tanımlamaktadır. Doküman incelemesinde araştırmacının eleştirel yaklaşım gösterip nesnel olması; araştırma verilerini tarafsız bir biçimde raporlaması ve veri seçiminde ve analizinde hassas davranması beklenmektedir

(Creswell, 2018). Bu doğrultuda Anıttepe Yayıncılık tarafından hazırlanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler incelenmiştir.

2.1. İnceleme Nesnesi

Çalışmada inceleme nesnesi olarak Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabı belirlenmiştir. Söz konusu kitabın inceleme nesnesi olarak seçiminde kolaylı örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Kolaylı örnekleme araştırmacı yakın olan, erişilmesi kolay olan durumu seçmektedir (Creswell, 2018). Millî Eğitim Bakanlığı EBA üzerinden bazı ders kitaplarını elektronik olarak erişime açmaktadır. 5.sınıflar için Türkçe dersi kapsamında erişime açılan tek ders kitabının adı geçen yayınevine ait olması sebebiyle inceleme nesnesi olarak Anıttepe Yayıncılık tarafından hazırlanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabı seçilmiştir.

2.2. Veri Toplama Yöntemi

Anıttepe Yayıncılık tarafından hazırlanan 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin Özmantar ve Bingölbali (2009) tarafından ortaya konan etkinlik tasarlanma ve uygulanma ilkelerine uygunluğunu değerlendirmek amacıyla yürütülen araştırmada doküman incelemesi yapılmıştır. Belgelerin içeriğine dair titiz ve sistemli bir analizi olan doküman incelemesi; basılı ya da elektronik materyallerin tamamının sistemli bir biçimde değerlendirilmesi, anlam çıkarmak, ele alınan konuyla ilgili anlayış oluşturup yorumlamaktır (Corbin ve Strauss, 2008; Wach, 2013; Kıral, 2020). Çalışmada veriler toplanırken başlangıçta Anıttepe Yayıncılık tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler incelenmiş ve etkinliklerin hazırlanma amaçları belirlenmiştir. Amaçların belirlenmesinin ardından ders kitabındaki etkinliklerin bir etkinliğin tasarlanması ve uygulanmasında dikkate alınacak ilkelere uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Çepni (2014)'ye göre betimsel analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış biçimde sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler, önceden sınırları belirlenmiş bir çerçeve doğrultusunda işlenerek bulgular ortaya çıkarılıp yorumlanmıştır. Araştırma kapsamında ilk olarak Özmantar ve Bingölbali (2009) tarafından ortaya konan bir etkinliğin tasarlanması ve uygulanmasında dikkate alınacak ilkeler üzerinden bir çerçeve oluşturulmuştur. Özmantar ve Bingölbali'nin etkinlik tasarımı konusunda yapılan çalışmalardan hareketle oluşturduğu bir etkinliğin tasarlanması ve uygulanmasında dikkate alınacak amaç, zaman kullanımı, sınıf organizasyonu, öğrenci ön bilgileri, kapsayıcılık, kullanılan materyalin uygunluğu, öğretmen ve öğrenci rolü, ölçme değerlendirme ilkeleri ve bu ilkelerin ölçütleri Tablo 1'de sunulmuştur:

Tablo 1. Etkinlik Değerlendirme Ölçütleri

İlke	Ölçütler
Amaç	“Yeni bir kazanımı ölçme” “Öğrenilen kavramları pekiştirme” “Öğrenci zorluk ve yanılgılarını aşma” “Alanin epistemolojik yapısına dair farkındalık oluşturma”
Zaman Kullanımı	“Zaman planlaması yapmış olma” “Etkinliğe ne kadar zaman ayrılacağını belirleme (Toplam Süre)”
Sınıf Organizasyonu	“Etkinlik uygulamasında öğrencilerin nasıl organize olacaklarına (bireysel, grup vb.) karar verme” “Öğrencilerin nasıl çalışacağı ve öğretmenin etkinliği nasıl sona erdireceğinin belirleme”
Öğrenci Ön Bilgi	“İçerik bilgisine sahip olma”
Kapsayıcılık	“Etkinliklerde kullanılacak araçlarla ilgili ön bilgiyi verme” “Etkinliğe her düzeydeki öğrencileri katma”
Kullanılan Materyallerin Uygunluğu	“Etkinlik sırasında kullanılacak materyallerin öğretimi destekleyici, öğrenmeyi kolaylaştırıcı boyutlarını dikkate alma” “Materyallerin neden ve nasıl kullanılacağına, alternatiflerinin olup olmadığına, ulaşılabilirliğine, neden ve nasıl kullanılacağını belirtmesine ve sınırlılığına dikkat etme”
Öğretmen Rolü	“Etkinliğin planlanan şekilde uygulanabilmesi için öğretmen tarafından belirlenen görevleri belirtme”
Öğrenci Rolü	“Etkinliğin planlanan şekilde uygulanabilmesi için öğrenci görevlerini belirtme”
Ölçme ve	“Etkinliklerin ulaşmak istediği amaçlara ne derecede ulaşip

Değerlendirme ulaşmadığının belirlenebilmesi için ölçme değerlendirmeye yer verme

Tablodan hareketle etkinlik tasarımı özelinde yapılan çalışmalardan yola çıkarak etkinliklerin tasarlanmasında ve uygulanma sürecinde dikkate alınması gereken ilkeler; amaç, sınıf yönetimi, hedef kitlenin ön bilgileri, kapsayıcılık, kullanılan materyallerin uygunluğu, öğretmen ve öğrenci rolleri, ölçme ve değerlendirme şeklinde görülmektedir. Etkinliklerin tasarlanmasında ve uygulanma sürecinde dikkate alınması ilkelerle ilgili temel çerçevenin belirlenmesinin ardından Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler incelenerek etkinliklerin amacı belirlenmiş ve etkinliğin tasarlanmasında ve uygulanmasında dikkate alınması gereken ilkelere uyulup uyulmadığı tespit edilerek tablo haline getirilmiş ve tablolar yorumlanmıştır.

Çalışmanın güvenilirliği için araştırmacının kodladığı veriler, hem etkinliklerin amacını hem de etkinliklerin tasarlanmasında ve uygulanmasında dikkate alınması gereken ilkelere uygunluğunu tespit etmek için Türkçe eğitimi alanlarında eğitim almış ve ders kitabı incelemesi ile ilgili çalışmaları bulunan iki alan uzmanına aktarılmıştır. Araştırmacının verileri ile alan uzmanlarının kodlamaları arasındaki uyum incelenmiştir. İnceleme sırasında ders kitabında yer alan etkinlikler hem araştırmacı hem de alan uzmanlarında daha önce belirlenen esaslar doğrultusunda analiz edilmiştir. Analizlerin karşılaştırılmasıyla önce üzerinde görüş birliğine varılan kodlar ile üzerinde görüş ayrılığı bulunan kodlar tespit edilmiştir. Alan uzmanlarının kodlaması ile araştırmacının etkinliğe dair kodlaması aynı ise görüş birliği, farklı olması durumunda ise görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Güvenirlik için Bakeman ve Gottman'ın (1997) formülü tercih edilmiştir. Söz konusu formülle hesaplanan güvenirlik ortalamasında uyuşum %84'tür. Uyuşum yüzdesindeki bu oran güvenilir olarak değerlendirilmektedir. Görüş ayrılığının bulunduğu kodlarla ilgili olarak

araştırmacı ile alan uzmanları ortak bir görüş üzerinde birleşinceye dek tartışmıştır. Bu sayede veri analizinin güvenilirliği artırılmıştır. Ayrıca çalışmada iç geçerlik noktasında bulguların tutarlığına ve kavramsal çerçeveye uyumuna bakılırken dış geçerlik için analiz süreci detaylı bir şekilde betimlenmiş ve çalışmaya ait ham veriler arşivlenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUM

Analiz sonucu elde edilen verilerden yola çıkarak hazırlanan bulgular, çalışmanın alt problemleri dikkate alınarak ortaya koyulmuştur.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Çalışmanın birinci alt problemi için Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler “amaç” ilkesine göre incelenmiş, analiz sonucunda elde edilen bulgular tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 2. Ders Kitabındaki Etkinliklerin Amaç İlkesine Göre Analizi

Amaç	F
Ön bilgileri hatırlatma	58
Yeni bir kazanım	136
Ölçme ve değerlendirme	13
Pekiştirme	188
Yanılıgıyı giderme	5
Toplam	400

Tablo 2 incelendiğinde 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerden 188’i (%47) pekiştirmeye yönelik, 136’sı (%34) yeni bir kazanımla ilgili, 58’i (%15) ön bilgileri hatırlatmaya yönelik, 13’ü (%3) ölçme ve değerlendirme amaçlı ve 5’i (%1) ise belli bir kavram yanılıgısını gidermek için hazırlandığı anlaşılmaktadır. Etkinliklerin amaç ilkesine göre analizinde en büyük pay %47’yle becerileri pekiştirmeye yönelik etkinliklere aittir. Etkinliklerin amaç ilkesine göre analizinde en küçük pay ise %1 oranla kavram yanılıgılarını gidermeye yönelik hazırlanmış etkinliklere aittir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt probleminde Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler etkinliğin tasarlanması ve uygulanmasında dikkate alınacak ilkeler doğrultusunda analiz edilmiş, inceleme neticesinde elde edilen bulgular tabloda verilmiştir.

Tablo 3. Ders Kitabındaki Etkinliklerin Tasarım ve Uygulama İlkelerine Göre Analizi

İlke	Uyulmuş	Uyulmamış
Zaman Kullanımı	0	400
Sınıf Organizasyonu	8	392
Öğrenci Ön Bilgilerini Dikkate Alma	69	331
Kapsayıcılık	345	55
Kullanılan Materyalin Uygunluğu	400	0
Öğretmen Rolü	0	400
Öğrenci Rolü	400	0
Ölçme ve Değerlendirme	13	387

Tabloda Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin tamamında zaman kullanımı ve öğretmen rolü ilkelerinin dikkate alınmadığı görülmektedir. Etkinliklerde sınıf organizasyonu ilkesine uyulan etkinlik sayısı sadece 8'dir. Öğrenci rolü ve kullanılan materyalin uygunluğu ilkelerine tamamen uyulduğu anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen etkinliklerden 345'i öğrencilerin tamamını kapsayıcı niteliktedir. Ders kitabında yer alan etkinliklerden 69'u öğrencilerin ön bilgilerini dikkate alan niteliktedir. Ders kitabındaki etkinliklerden 13'ünde ölçme ve değerlendirmeye yer verilmiştir. Etkinliklerde öğrenci rolü, kapsayıcılık ve kullanılan materyalin uygunluğu ilkesine tamamen dikkat edildiği ancak öğretmen rolü ve zaman kullanımına dair herhangi bir detayın verilmediği görülmüştür. Yeterli düzeyde olmamasına rağmen az da olsa öğrenci ön bilgilerini dikkate alma, kapsayıcılık, sınıf organizasyonu, ölçme ve değerlendirme ilkelerine uyulduğu görülmüştür.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Etkinliklerin öğrenme sürecine olumlu olarak katkı sağlayabilmesi, süreci kolaylaştırabilmesi, hedef kitlenin istekli, motive bir şekilde hem eğlenerek hem de keşfederek hedeflenen becerileri kazanabilmesi için nitelikli etkinlikler hazırlanmalıdır. Nitelikli etkinlik anlamında öğrencilerin hazırbulunuşlukları dikkate alınmalı, kapsayıcı, zaman kullanımının, öğretmen ve öğrenci rolünün betimlendiği etkinlikler hazırlanmalıdır. Eğitim öğretim sürecinde bu tip etkinlikleri hazırlama, seçme, uygulama ve değerlendirmeye öncelik verilmelidir.

Çalışmada Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler, etkinlik tasarlamada uyulması gereken hususlara dikkat çekmek amacıyla etkinlik tasarlama ilkeleri doğrultusunda ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

İncelenen 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin amaç ilkesine göre yapılan analizinde etkinliklerin büyük bir bölümünün bir önceki beceriyi pekiştirme ve yeni bir kazanımı gerçekleştirmek amacıyla hazırlandığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber nicelik bakımından az olmasına rağmen ön bilgileri hatırlatmaya ve ölçme değerlendirmeye yönelik etkinlikler de mevcuttur. Kavram yanlışısını gidermeye dair etkinlik ise beş tanedir. Türkçe Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) kazanımların sınıflara dağılımı incelendiğinde 5. sınıflara ait kazanımların diğer sınıf seviyelerine göre sayıca az olduğu görülmektedir. Kazanım sayılarının sayıca azlığının yeni bir kazanımı gerçekleştirme ve pekiştirme amaçlı etkinliklerin ders kitabında fazlaca yer almasını sağladığı düşünülebilir. Diğer yandan kavram yanlışlarını gidermeye yönelik etkinliklerin nicelik olarak azlığı alanyazında farklı disiplinlerle ilgili araştırmalarda da görülmekte ve genel bir yetersizlik olarak değerlendirilmektedir. Ders kitaplarında kavram yanlışları olmaması gerekmekte hatta olası kavram yanlışlarını ortadan kaldırmaya yönelik etkinliklerin yer alması büyük önem arz etmektedir. Çerçi (2016)'nin 6.

sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabı ile ilgili araştırmasında da benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bahsi geçen çalışmada da etkinlikler amaç unsuruna göre incelenmiş ve etkinliklerin büyük çoğunluğunun pekiştirmeye dönük olduğu tespit edilmiştir. Aynı çalışmada kavram yanlışlarını giderme niteliğine sahip etkinlikler de nicelik olarak oldukça azdır. Çerçi (2006), amaç bakımından yeni bir kazanıma yönelik etkinliklerin sayıca az olduğunu belirlemiştir. Bu sonuç araştırma sonuçları uyumlu değildir. Bu farklılıktaki temel nedenin 5 ve 6.sınıf Türkçe dersi kazanımlarındaki ortaklık olduğu düşünülmektedir. Pekiştirmeye yönelik etkinliklerin fazlalığı Çevik ve Güneş (2017)'in Türkçe ders kitaplarındaki etkinlikleri inceldikleri çalışmanın bulgularında da öne çıkmaktadır. Çalışmada etkinliklerin birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Bu vurgu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Ölçme ve değerlendirme ile kavram yanlışlarını gidermeye yönelik etkinliklerin sayıca azlığı Kaplan ve Gülden (2021)'in yazarlık ve yazma beceri ders materyalinde de ortak sonuç olarak dikkat çekmektedir. Benzer durum farklı alanlara yönelik çalışmalarda da görülmektedir. Kerpiç ve Bozkurt (2011), çalışmasında 7.sınıf matematik ders kitabını incelemiş ve amacına göre en az yer verilen etkinlik türünün kavram yanlışlığı ile ölçme ve değerlendirme olduğunu ortaya koymuştur. 6.sınıf ders fen ve teknoloji ders kitabını yapılandırmacı öğrenme kuramına göre değerlendiren Küçüközer vd. (2008), ders kitabını bu anlamda yetersiz bulmuşlardır.

Diğer yandan araştırma sonuçları 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin amaç doğrultusunda dengeli bir dağılım göstermediğini ortaya koymaktadır. Kaplan ve Gülden (2021)'e göre hazırlanacak etkinliklerde amaç ve ilke dağılımının bireylerin bilişsel duyuşsal ve sosyal gelişim özelliklerini dikkate alacak biçimde dengeli olması gerekmektedir. Benzer tespit Özmütlu ve Uysal (2021) tarafından yapılan Türkçe ders kitabı incelemelerinde de görülmüştür. Etkinliklerde bireylerin bilişsel duyuşsal ve sosyal gelişim özelliklerinin dikkate

alınmadığı, hatırlama becerisine ağırlık verilirken çözümlene, sorgulama, karşılaştırma, tartışma, yaratıcı yazma, problem çözme ve değerlendirme becerilerinin yeterince yer almadığı görülmüştür. Baş vd. (2017) ise zihinsel becerilerin kendi içindeki sarmallığının ve ardışıklığının göz ardı edildiğini bu sebeple de etkinliklerin amaç ilkesi doğrultusundaki dağılımında dengesizlik oluştuğunu 5. sınıf Türkçe çalışma ve öğretmen kılavuz kitabını inceledikleri çalışmada vurgulamaktadır. Bu tespit ve vurgular ders kitabı yazarlarınca dikkate alınmalı; kazanım sırası, kazanımın niteliği, hedef kitlenin özellikleri doğrultusunda amaç ve ilke bakımından uygun etkinlikler hazırlanmalıdır.

Etkinliklerin tasarım ve uygulama ilkelerine göre analizinde ise zaman kullanımı noktasında etkinliklerin tamamında zaman kullanımına dair herhangi bir yönergenin yer almadığı, zaman planlanması yapılmadığı yapılsa dahi ders kitabına yansıtılmadığı görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde etkinliklerde zaman kullanımına dair detaya genellikle yer verilmediği görülmektedir. 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerde sürenin kullanımına dair öğrenciye ya da öğretmene yönelik herhangi bir yönlendirme yapılmadığı belirtilmektedir (Çerçi, 2016). Bu sonuç araştırmanın sonucu ile bire bir uyumludur. Ders kitabındaki etkinliklerin tasarımına dair öğretmen görüşleri değerlendirildiğinde öğretmenler, etkinlikleri verimli bir şekilde gerçekleştirememelerinde zaman yetersizliğinden dem vurmaktadır (Bozkurt ve Kuran, 2016). Hal böyle iken etkinliklerde zaman yönetimine dair detayın yer almaması hem etkinliğin verimini hem de eğitim öğretim faaliyetlerinin bütününe olumsuz yönde etkilemektedir. Benzer tespiti Kerpiç ve Bozkurt (2011), 7.sınıf matematik ders kitabındaki etkinlikler için yapmış ve etkinlik tasarımında zaman kullanımının çerçevesinin belirlenmesi oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Benzer vurgu, alanyazında pek çok çalışmada yapılmıştır (Henningsen ve Stein, 1997; Taş, 2010; Gülbahar ve Alper, 2019; Sarıkaya, 2019). Bu çalışmalardaki ortak vurgu etkinliklerin amacına

ulaşmamasındaki etkenlerden biri zaman kullanımına yönelik etkinlikte ipucu bulunmamasıdır. 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerde zaman kullanımının dikkate alınmaması programda hedeflenen becerilerin kazanılmasına engel olduğu gibi öğretmenleri de olumsuz bir biçimde etkilemektedir. Bu nedenle ders kitabı yazarlarının etkinlik tasarlarken süre kullanımı ile ilgili tavsiyede bulunması önemlidir.

5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinlikler, hedef kitlenin sınıf ortamında nasıl organize olacağına noktasında oldukça yetersizdir. Sınıf organizasyonundaki yetersizlik, 6. sınıf Türkçe dersi öğrenci çalışma kitabına (Çerçi, 2016) ve 7.sınıf matematik ders kitabına (Kerpiç ve Bozkurt, 2011) dair yapılan çalışmalarda da görülmüştür. Buna rağmen çalışmanın sonucundan farklı olarak Üçüncü vd. (2016) dördüncü sınıf maddeye giriş ünitesindeki etkinliklerde sınıf organizasyonuna dikkat edildiğini belirtmiştir. Öğretim sürecinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesinde sınıf organizasyonu oldukça önemlidir. Etkinliklerin bireysel ya da grupla sürdürülmesi, etkinliğin bitirilmesi konularında planlama gerekmektedir. Bu planlama ile hem hedeflenen becerilerin gerçekleştirilmesi mümkün olmakta hem de öğretmeni sınıf yönetimi anlamında rahatlatmaktadır.

Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin öğrenci ön bilgilerini dikkate alma ilkesine göre yapılan değerlendirmede etkinliklerin beşte birine yakınında hedef kitlenin ön bilgileri dikkate alınmış ve etkinliklere buna uygun bir biçimde hazırlanmıştır. Ders kitabında yer alan etkinliklerin bütünü dikkate alındığında bu oran oldukça yetersizdir. Benzer yetersizlik (Küçüközer vd. 2008) tarafından 6. sınıf fen ve teknoloji ders kitabıyla ilgili incelemede de görülmüştür. Araştırma sonucundan farklı olarak 7.sınıf matematik ders kitabındaki etkinliklerin neredeyse tamamına yakınında öğrenci ön bilgileri dikkate alınmıştır (Kerpiç ve Bozkurt, 2011). Etkinliğin hedeflenen bilgi ve becerileri öğrencilere aktarmasında öğrencinin ön

bilgisi oldukça önemlidir. Etkinliklerde öğrencilerin ön bilgileri dikkate alınmadığında öğrencilerin etkinliğe katılıma isteği, motivasyonları, derse olan tutumları olumsuz bir biçimde etkilenmektedir.

Kapsayıcılık ilkesine göre 5.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin neredeyse tamamına yakınının öğrencilerin seviyesine uygun olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber bazı etkinliklerin sosyo ekonomik düzey, üst sınıflara ait kazanımlar barındırma, engelli öğrencileri dikkate almama gibi özelliklere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Alanyazında kapsayıcılık ilkesinin büyük ölçüde dikkate alındığı çalışmalar mevcuttur (Kerpiç ve Bozkurt, 2011; Üçüncü vd., 2016). Kapsayıcılık ilkesi etkinlik hazırlanırken dikkate alınmadığında eğitimin eşitlik ilkesine uyulmamakta ve bazı öğrenciler etkinlik sayesinde edineceği temel bilgi ve beceriden yoksun bırakılmaktadır.

Kitaptaki etkinlikler materyallerin uygunluğu yönünden değerlendirildiğinde etkinliklerin tamamında materyallerin ulaşılabilirliğinin dikkate alındığı; alternatif materyal olup olmadığına, materyallerin kullanılma gerekçesine, nasıl kullanılacağına ve sınırlılığına dair bilgi verildiği görülmektedir. Etkinlik tasarım ve uygulama prensiplerine göre 7. Sınıf matematik ders kitabını inceleyen Kerpiç ve Bozkurt (2011) da aynı sonuca ulaşmıştır. Materyallerin alternatifinin sunulmaması, kolay erişilebilir olmaması etkinliğin verimini, öğrencinin ve öğretmenin motivasyonunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Eğitim öğretim faaliyetleri sırasında öğretmen, gerekli gördüğü durumlarda etkinliğin akışına, sürece müdahale etme gereği duyabilmektedir. Bu aşamada etkinlikteki yönergelerde öğretmenin rolü açık bir biçimde tasarlanmalı ve mevcut plan etkinlikte yer almalıdır. Bu planlamada hem öğrenci zorlukları hem de öğretmenin durumu dikkate alınmalıdır. Araştırma kapsamında incelenen ders kitabındaki etkinliklerde öğretmen rolüne dair hiçbir ifadeye yer verilmediği görülmüştür oysa öğretmen rolünün belirtilmesi etkinliğin verimini,

öğrencinin motivasyonunu olumlu hale getirecektir. Çerçi (2006), çalışmasında 6.sınıf Türkçe ders kitabındaki etkinliklerin sadece üçte birinde öğretmen rolüne yer verildiğini ve bu oranın kabul edilemez olduğunu belirtmiştir. Kerpiç ve Bozkurt (2011), 7.sınıf matematik ders kitabındaki etkiliklerde öğretmen rolü belirtilen etkinlik sayısının toplam etkinlik sayısının yarısı olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlar araştırmanın bulguları ile örtüşmektedir. Öğrencinin etkinlikle olan ilişkisini gösteren öğrenci rolünün incelenen ders kitabındaki etkinliklerdeki varlığı incelendiğinde etkinliklerin tamamında öğrencilerin rolü ifade edilerek öğrencilerin sağlıklı bir biçimde hedeflenen amaca ulaşmasına fırsat verilmiştir. Çerçi'nin (2006), Küçüközer vd.'nin (2008) ve Kerpiç ve Bozkurt'un (2011) çalışmasında da etkinliklerin tamamında öğrenci rolleri açıkça belirtilmiştir.

İncelenen ders kitabındaki etkinliklerin sadece 13'ünde ölçme ve değerlendirme ilkesine uyulduğu görülmektedir. Ölçme değerlendirme niteliğindeki etkinlikler hem öğrenci hem de öğretmen için oldukça önemlidir. Ölçme değerlendirme niteliğindeki etkinlikler istenen bilgi ve becerilerin kazandırılma düzeyine dair önemli dönütler vermesine rağmen nicelik olarak ders kitabında yeterince yer bulamamıştır. Alanyazında çalışmanın bulgularıyla örtüşen araştırmalar olduğu gibi (Çerçi, 2006; Çobanoğlu vd., 2009); çalışmanın bulgularından farklı araştırmalar (Kerpiç ve Bozkurt, 2011) mevcuttur. Etkinliklerin ölçme değerlendirme ilkesi kapsamındaki yetersizliği hedeflenen becerilerin kazandırmasında engel teşkil etmektedir.

Anıttepe Yayıncılık tarafından 5.sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabındaki etkinlikler değerlendirildiğinde etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun etkinlik tasarımı ve uygulama ilkelerine uymadığı anlaşılmaktadır. Etkinliklerde öğretmen rollerinin belirtilmemesi, sınıf organizasyonundaki eksiklikler ve zaman kullanımına dair detay verilmemesi etkinlik tasarımı ve uygulama ilkeleri

bakımından ciddi eksikliklerdir. Bu nedenle ders kitabındaki etkinliklerin bahsi geçen ilkelere göre yeniden tasarlanması gerekmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç olmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ainley, J., Pratt, D., & Hansen, A. (2006). "Connecting Engagement and Focus in Pedagogic Task Design." *British Educational Research Journal*, 32(1): 23-38.
- Alıcı, D. (2011). Öğrenci Performansının Değerlendirilmesinde Kullanılan Diğer Ölçme Araç ve Yöntemleri. *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (127-168). Ankara: Pegem Akademi.
- Arnas, Y. A. (2012). *Okul Öncesi Dönemde Matematik Eğitimi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bakeman, R., & Gottman, J. M. (1997). *Observing interaction: An introduction to sequential analysis* (2. b.). New York: Cambridge University Press.
- Baş, B., Turhan, O., & Turhan, F. K. (2017). "Türkçe Öğretiminde Etkinlik Stratejisi Geliştirmeye Yönelik Bir Durum Tespiti: 5. Sınıf Türkçe Çalışma ve Öğretmen Kılavuz Kitabı." *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(4): 717-746.
- Baturo, A., Cooper, T., Doyle, K., & Grant, E. (2007). "Using Three Levels in Design of." *Journal of Mathematics Teacher Education*, 10(4-6): 251-259.
- Bingölbali, E., & Özmantar, M. F. (2009). Etkinlik Tasarımı ve Temel Tasarım Prensipleri. *İlköğretimde Karşılaşılan Matematiksel Zorluklar ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bozkurt, A., & Kuran, K. (2016). "Öğretmenlerin Matematik Ders Kitaplarındaki Etkinlikleri Uygulamaya ve Etkinlik Tasarlamaya İlişkin Görüşleri." *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2): 377-398.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Yazarın Kendi Yayını.
- Çerçi, A. (2016). "6. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabının Etkinliği Oluşturan Unsurlar Bakımından Değerlendirilmesi." *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4): 1984-1998.
- Çevik, A., & Güneş, F. (2017). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin İncelenmesi." *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2): 272-286.
- Çobanoğlu, E. O., Şahin, B., & Karakaya, Ç. (2009). "Examination of the Biology Text Book for 10th Grades in High School Education and the Ideas of the Pre-Service Teachers." *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 1(1): 2504–2512.
- Çubukçu, Z. (2010). "Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Sınıf Yönetimi." *Eğitime Bakış, Eğitim öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*(16): 37-40.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (2021). *Eğitim ve Ders Kitapları. Ders Kitabı İncelemesi* (3-13). Ankara: Pegem Akademi.
- Erkılıç, T. A., & Can, S. (2018). "Eğitim Yönetimi Ders Kitaplarının İçerik ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi." *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(4): 295-307.
- Göçer, A. (2014). *Türkçe eğitiminde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Gülbahar, B., & Alper, Ö. B. (2019). "Öğretmenlerin Öğretimi Planlama Yeterliklerine İlişkin Algıları İle Zaman Yönetimi Becerilerine İlişkin Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(46): 4038-4056.
- Güneş, F. (2011). "Dil Öğretim Yaklaşımları ve Türkçe Öğretimindeki Uygulamalar/Language Teaching Approaches and Their Applications in Teaching Turkish." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15): 123-148.

- Güneş, F. (2017). "Türkçe Öğretiminde Etkinlik Yaklaşımı." *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(1): 48-64.
- Henningsen, M., & Stein, M. K. (1997). "Mathematical Tasks and Student Cognition: Classroom-Based Factors That Support and Inhibit High-Level Mathematical Thinking And Reasoning." *Journal for Research in Mathematics Education*, 28(5): 524-549.
- J.Stylianides, A., & J.Stylianides, G. (2008). "Studying the Classroom Implementation of Tasks: High-Level Mathematical Tasks Embedded in 'Real-Life' Contexts." *Teaching and Teacher Education*, 24(4): 859-875.
- Kaplan, K., & Gülden, B. (2021). 5. Sınıf Yazarlık ve Yazma Becerileri Öğretim Materyalinin Etkinlik Tasarlama İlkeleri Açısından İncelenmesi. *Yunus Emre-Mehmet Akif Armağanı Türkçe Öğretimi Araştırmaları* (139-154). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kerpiç, A., & Bozkurt, A. (2011). "Etkinlik Tasarım ve Uygulama Prensipleri Çerçevesinde 7. Sınıflar Matematik Ders Kitabı Etkinliklerinin Değerlendirilmesi." *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16): 303-318.
- Kıral, B. (2020). "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(15): 170-189.
- Küçüközer, H., Bostan, A., Kenar, Z., Seçer, S., & Yavuz, S. (2008). "Altıncı Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Kuramına Göre Değerlendirilmesi." *İlköğretim Online*, 7(1): 111-126.
- MEB. (2019). Türkçe dersi öğretim programı. 5 Şubat 5 2021 tarihinde <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> adresinden alındı

- Özmantar, M. F., & Bingölbali, E. (2009). Etkinlik Tasarımı ve Temel Tasarım Prensipleri. *İlköğretimde Karşılaşılan Matematiksel Zorluklar ve Çözüm Önerileri* (313-348). Ankara: Pegem Akademi.
- Özmutlu, E. B., & Uysal, P. K. (2021). "Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Düşünme Becerileri Açısından İncelenmesi." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(52): 518-543.
- Sarıkaya, B. (2019). "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki (5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Etkinliklerin Değerlendirilmesi." *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(64): 563-580.
- Taş, A. M. (2007). "Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Belirlenmesi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17): 519-532.
- Taş, S. (2010). "İlköğretim Okullarında Sınıfta Zaman Kaybettiren Etkinlikler." *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12): 73-93.
- Üçüncü, G., Sakız, G., & Ada, S. (2016). "A Task Development Process: The Case of Fourth Grade Introduction to Matter Unit." *Turkish Online Journal of Educational Technology*, 155-164.
- Wach, E. (2013). "Learning About Qualitative Document Analysis." *IDS Practice Paper In Brief*, 13: 1-10.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Textbooks includes texts, activities, etc., prepared to convey the knowledge and skills in-class practices. Activities are the general name of activities planned for the purpose. They are the activities that contribute to individuals' learning and appropriate to their level. The activities should have some qualifications to be efficient and effective and to reach to the goals.

The textbooks are prepared to structure and improve learning, guide learning, and contribute to assessment and evaluation (Erkılıç & Can, 2018). The research aims to evaluate the activities in the 5th-grade Turkish course book about the content and quality.

Method

Document analysis, one of the qualitative research designs, was preferred in the research. It is expected to report research data impartially and be sensitive in data selection and analysis (Creswell, 2018).

The Turkish textbook prepared for 5th grade by Anittepe Publishing was determined as the object of this study. The easy sampling method was preferred in selecting the textbook. In the research, the compliance of the activities with the design and implementation are examined according to the principles set forth by Özmantar and Bingölbali (2009). A document review was conducted. The activities in the Turkish textbook were examined and the objectives of the activities were determined in the data collection process. The objectives and the activities were evaluated according to the principles. Descriptive content analysis was used to analyze the data obtained from the study. According to Çepni (Çepni, 2014), the purpose of descriptive analysis is to

present the findings in an organized and interpreted form. For this purpose, the data were processed by a predetermined framework, and the findings were revealed and interpreted. Within the scope of the research, framework principles were formed to be taken into account in the design and implementation of an activity. The principles are based on the studies carried out in the activity design, purpose, classroom management, prior knowledge of the target audience, inclusivity, suitability of the materials used, teacher and student roles, measurement, and evaluation. The activities in the 5th grade Turkish textbook were examined using the basic framework. The purpose of the activities was determined, the principles to be taken into account in the design and implementation of the activity were followed, and the tables were interpreted.

For the reliability of the study, the data coded by the researcher were transferred to two Turkish language education experts. Also, the Turkish language education experts have studies on textbook review. The compatibility between the researcher's data and the coding of the field experts was examined. Bakeman & Gottman's (1997) formula was preferred for reliability. The agreement in the mean reliability calculated with the formula above is 84%. This percentage of agreement is considered reliable. The researcher and the field experts discussed the codes in which there was a difference of opinion until they came to a consensus. In this way, the reliability of data analysis has been increased. In addition, while examining the consistency of the findings and their compatibility with the conceptual framework at the point of internal validity, the analysis process for external validity was described in detail, and the study's raw data were archived.

Findings (Results)

Among the activities in the 5th Grade Turkish textbook, 188 (47%) are for reinforcement, 136 (34%) are about a new acquisition, 58 (15%) are for reminding preliminary information, 13 (3%) are measuring. It is understood that they were prepared for evaluation purposes, and 5 (1%) of them were prepared to eliminate a certain misconception. It is seen that the principles of time use and teacher role are not taken into account in all of the activities in the Turkish textbook. The number of activities related to the principle of classroom organization is only 8. It is understood that the principles of the student role and the suitability of the material used are fully complied with the principles. Three hundred forty-five of the activities examined were inclusive of all students. Sixty-nine of the activities in the textbook takes into account the student's prior knowledge. Measurement and evaluation are included in 13 of the activities in the textbook. In the activities, it was observed that the principle of student role, inclusiveness, and appropriateness of the material used was fully paid attention to. However, no details were given about the role of the teacher and the use of time.

Conclusion and Discussion

It is understood that most of the activities do not comply with the activity design and implementation principles. Not specifying the roles of the teachers in the activities, deficiencies in the classroom organization, and not giving details about the use of time are severe shortcomings in activity design and implementation principles. For this reason, the activities in the textbook should be redesigned according to the mentioned directions.